

A VÁROSIASSÁG MEGTEREMTÉSE AJKÁN¹

A TERVPÁLYÁZATI HELYSZÍN ÉS PROBLÉMÁI

INVENTING URBANITY IN AJKA¹

COMPETITION SITE AND ITS PROBLEMS

SZERZŐ / BY: SZABÓ ÁRPÁD

1. - AJKA VÁROSKÖZPONTJA

Az European 10 magyarországi helyszíne Ajka városának szolgáltató és kereskedelmi központja volt, ahol az együttes térszerkezetének teljes újragondolása mellett egy olyan épített környezeti karaktert kellett megfogalmazni, amely a 21. század igényeire is reagál, ugyanakkor újraértékeli a 70-es évek építészetének elemeit.

Ajka városközpontja - az új városokhoz hasonlóan - tudatos városépítési lépések eredményeképpen, egységes telepítési terv alapján jött létre. Ajka a II. világháborút követően több szomszédos település egyesítésével alakult ki, melynek központját Ajka képezte. Ipartelepítésre, ezzel kapcsolatosan lakóterületek létrehozására már az 1930-as évek végétől egyre jelentősebb léptékben sor került, bányavárosként az 1950-es évektől kiemelten fejlesztették. A város voltaképpen a korábbi falvak konglomerátumaként jött létre, az új beépítések elsősorban a falvak közötti területeket töltötték ki. A város növekedését, lélekszámának felduzzasztását követően átvette Devecser kistérségi vezető szerepét, ami a kereskedelmi, szolgáltató ágazat, az oktatási és egészségügyi intézmények jelentős kiépítésével járt.

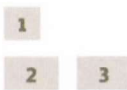
Ajka új kereskedelmi központja az egykori templomdomb és a Torna-pa-

tak medre között, a korábbi Ajka falu központjában alakult ki. Az új városnak egy fejlődő iparvároshoz méltóan, a korszak építészeti irányvonalának megfelelően egy dinamikusan fejlődő szocialista város képét kellett tükröznie, így a magas, tíz, tizenkét szintes panelházak gyűrijében alakult ki a közigazgatási, kereskedelmi és szolgáltató központ.

Az 1960-as évek második felétől megvalósult városközpont építésének idején jól megfelelt a funkcionális igényeknek és mind a mai napig - szigorúan funkcionális értelemben - elfogadhatóan működik. Az itt található kereskedelmi létesítmények kihasználtak, alig-alig található kiadó üzlethelyiség a központban. Ma azonban egy város szívének ennél lényegesen többet kell tudnia. Az elmúlt pár évben megjelentek a városzéli nagy alapterületű kereskedelmi létesítmények, melyek egyik pillanatról a másikra új versenyhelyzetet teremtettek a városi kereskedelmi központnak.

Ajka talán azon kevés korábbi ipari városok egyike, amely a rendszerváltás időszakának szerkezeti változásait hosszabb távon nem vesztesként élte meg. A munkanélküliség a kilencvenes évek második felétől folyamatosan csökkent, miközben Ajka városának a korábbi iparterületeire, il-

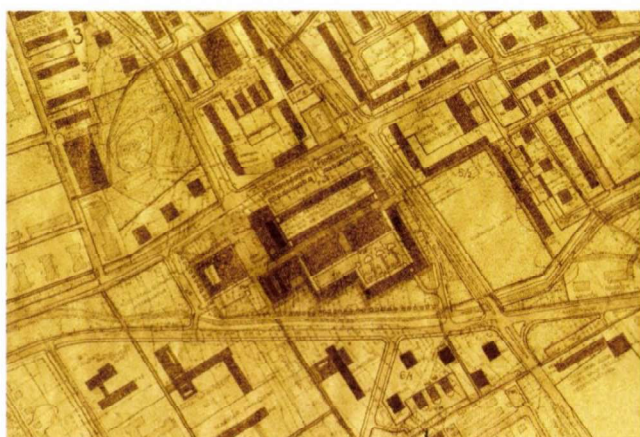
¹ A cikk készítésénél felhasználtam a Palatium Stúdió Kft: Ajka, Városközpont - Fejlesztési koncepció; 2004 tervét, valamint Tilhof Endre, Szelényi Károly, Sz. Farkas Aranka: Ajka; Magyar Képek, Veszprém - Budapest, 2000 kiadványát.

1. kép/pict.: Ajka mai területének térképe 1910-ben az egyesített települések jelölésével / Map of the area of today's Ajka in 1910 with the villages joined highlighted

2. kép/pict.: A városközpont beépítési terve az 1960-as években / The urban development concept of the town centre in the 1960s

03. kép/pict.: Légifotó a városközponttól / Bird's eye view of the city centre

1. - THE CITY CENTRE OF AJKA

The site of the Hungarian competition of European 10 was the commercial and administrative centre of Ajka, where besides restructuring the existing spatial system, the task was to create an architectural and environmental character, that fulfills the expectations of the 21st century, but at the same time re-evaluates the elements of the architecture of the 1970s.

The city center of Ajka - similar to the new towns of Hungary - came into being as a result of deliberate urban design decisions, with one single development plan. The city of Ajka was founded after the Second World War by the unification of several neighboring villages, with the former Ajka village at the central location. From the end of the 1930s new industries and adjoining new residential settlements have been located in the area. In the 1950-s the city developed significantly as a mining town. It truly came into being as the conglomerate of the former villages; the new developments were located in between the formerly inhabited areas. As the city's population grew, it took over the leading role of Devecser as the administrative center of the micro region, which actually resulted in a major improvement

of trading, service industries and the educational, health services.

The new commercial and administrative centre of Ajka is located in between the former church hill and the riverbed of the Torna Creek, at the location of the centre of the former Ajka village. According to the architectural guidelines of the age, the new city, as a new developing industrial town, had to represent the image of a dynamically developing socialist city, so the commercial and administrative centre was placed inside a circle of ten and twelve stories high prefabricated-block residential houses.

The new city center built from the 1960s satisfied the functional requirements and even today works - in a strict functional sense - acceptably. The commercial functions located here are in use, there are hardly any empty premises. Nevertheless today the heart of a city deserves much more functionality. Recently new large-scaled commercial centers have been built around the city, and created in a few instances a competitive situation for the city centre.

Ajka is among the few former industrial towns that, on a longer term was not badly affected by the economic

1 In preparation of the article the following documents have been used: Palatium Stúdió Kft: Ajka, City Center - Development concept; 2004 and Tilhof Endre, Szelényi Károly, Sz. Farkas Aranka: Ajka; Magyar Képek, Veszprém - Budapest, 2000

letve az új ipari parkba jelentős ipari üzemeket sikerült letelepítenie.

Miközben a lassú, de töretlen fejlődés, a levegő megtisztulása, a városvezetés által következetesen véghezvitt parkmegújítási program átalakította a város képét, a központ arculata változatlan maradt. A városközpontban található kereskedelmi egységek egyre kevésbé tudnak versenyezni a város szélére települő dobozáruházak által nyújtott árúkinálattal, és a városközpont sem tudja azt a funkcionális gazdagságot nyújtani, amit ma, a 21. század elején kellene.

A funkcionális tervezés egyik alappillére a funkciók merev szétválasztása, mely ebben az esetben a városközpont megújításának egyik akadályává lett. A hagyományos, történeti városközpontok egyik legfontosabb jellemzője a funkciók komplex összetettsége, melyben a meghatározó kereskedelem és szolgáltatások mellett jelen vannak a lakófunkciók különböző formái, és természetesen azok a közfunkciók, melyek mindenképp a köztéren generálnak életet, és ezen keresztül lehetőséget a közösség tagjainak érintkezésére.

A meglévő városközpontnak legnagyobb problémája a terek és köztéri funkciók gazdagságának hiánya, miközben a központtól 15 perces gyalogos távolságon belül lakik a lakosság több mint 60%-a. A terület gyalogos felületein és köztéren alig-alig van lehetőség bármilyen közterületi használati mód kialakítására, pedig éppen ez az az erő és funkció, mely segítségével a terület lényegesen többet adhatna bármely külterületi bevásárlóközpontnál. A város központjának kell helyet adnia a kirakodóvásároknak, az utcafesztiváloknak, a gyereknap rendezvényeknek vagy a násznap esküvők utáni felvonulásának is.

Az Európai 10 tervpályázat Ajkai helyszínének, az az egyik alapvető felvetése és kérdése, hogy egy szocialista városépítés történetiségével és hagyományával terhelt környezetben lehetséges-e egy olyan gazdagságot létrehozni,

mely a funkcionális összetettsége révén válik a városi élet színterévé? Miért ne lehetne egy ilyen kisváros központja étellel teli, funkcionálisan gazdag és jó értelemben véve változatos?

A tervpályázat magyarországi helyszínének a programja, közel 6000 m² vegyes funkciójú épület (kereskedelem, közfunkciók, lakások) elhelyezését javasolja a városközpontban, a meglévő épületek minimális átalakításának lehetőségével, miközben a feladat legalább ugyanolyan fontos eleme a közterületi rendszer újraértelmezése, és egy új városközponti karakter megfogalmazása.²

2. - A MAGYAR HELYSZÍN KAPCSOLÓDÁSA AZ EURÓPAI 10 TEMATIKÁJÁHOZ

A tervpályázatban - más helyszínekkel együtt - Ajka központja az új életre keltett városi terekben létrejövő „Mágnes pólus” kategóriájába került. A magyar helyszínen pályázó építész feladata az, hogy építészeti és városépítészeti válaszokat adjanak a központ újraélesztésére olyan városi pólus létrehozásával, mely terei révén tudja magához vonni a városias életet. Mik lehetnek azok az eszközök ezen a helyszínen - funkciók megerősítése és megváltoztatása, a közösségi és magánélel dinamizmus növelése stb., - melyek révén létrejön a köztéreknek egy olyan hálózata, amely használatra bírja a helyi lakosokat és a városi élet intenzitását is növelni képes?

A város központja - mint funkcionális kereskedelmi és szolgáltató központ - ma is elfogadhatóan működik, de mégis térbelisége és néhol gyenge építészeti minősége nem motiválja arra a használóit, hogy ott időt töltsenek el. Nem agoraként, valós városi térként működik, sem a helyi lakosok, sem a látogatók számára.

A tervpályázati kiírás a városi és városias minőségek újrafogalmazásának lehetséges módjait járja körül, a „fenn-

2 Európai 10 tervpályázati kiírás az ajkai helyszínrre / European 10 competition brief for the Ajka site

restructuring processes of the political changes of the early 1990s. Unemployment continuously decreased from the mid 1990s, while on the former industrial premises and in the new industrial park of the city a significant number of new industrial factories were settled.

While the slow but uninterrupted development, the cleaning of air, the park rehabilitation program of the municipality slowly changed the character of the city, the image of the centre remained the same. The commercial units in the centre can hardly compete with the wide range of supply of the out-of-town commercial boxes and the town centre is not providing the functional richness that a real town center at the beginning of the 21st century should.

The strict separation of various functions, a fundamental rule of the functionalist city planning, in this case became one of the obstacles of the regeneration of the centre. One of the most important features of the traditional, historic town centers is the great complexity of functions. Besides the main commercial and service functions, the various residential units are also present, with the different public administrative functions that generate life on public spaces and create opportunity for social interactions.

The biggest problem of the existing city centre is the lack of public spaces and public functions, although more than 60% of the population lives in a 15 minutes walking distance from the city centre. In the centre there are no spaces providing possibilities for public urban activities, although this could be the role, which would provide the extra attractiveness compared to the out-of-town shopping centers. The city centre should be the location for the flea-markets, the street- and children festivals and the wedding processions.

The basic question of the site of the European 10 competition of Ajka is whether in a location deeply overloaded

with the heritage and tradition of the socialist urban town planning it is possible to create the richness that becomes the scene of urban public life through providing functional complexity. Why cannot a city centre of this kind be, filled with life, and be functionally rich and diversified in a good urban sense?

The program of the Hungarian site of European 10 recommends the placement of 6000 m² mixed-use buildings (commerce, public functions and apartments) in the city centre, with the possibility of the transformation of the existing buildings. The reinterpretation of the public space system and a formation of a new urban character is also an important task.²

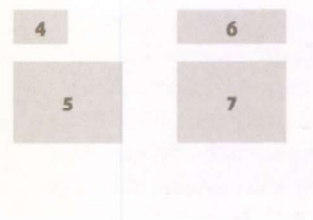
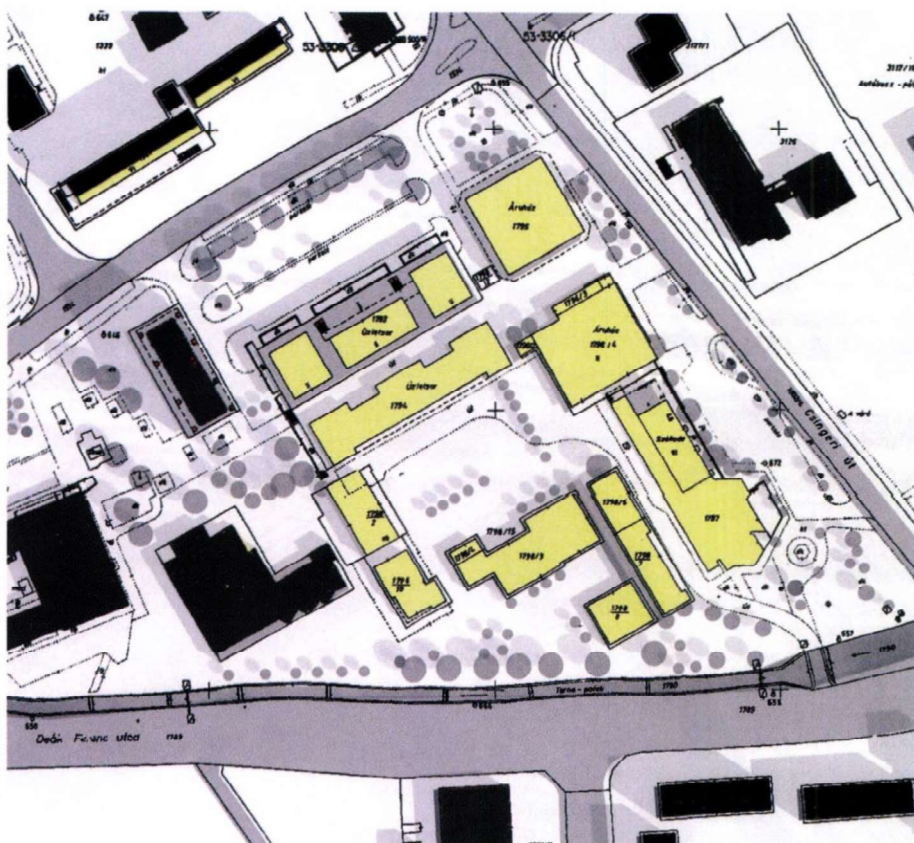
2. - THE RELATION OF THE HUNGARIAN SITE TO THE EUROPAN 10 THEME

According to the classification of sites in European 10 centre of Ajka belongs to the group of sites: Revitalization: Magnetic Pole. The general task of the competitors working on the Hungarian site is to find architectural and urban design solutions to enhance the attractiveness of the centre. Answers should be given to the following question: what are the conditions in this specific location - change and reinforcement of uses, increasing of public and private dynamics, etc. - to provide a system of public spaces that not only attracts citizens into the area but is able to intensify its urban life.

The site "functions" well as a "service centre" for the city and its region, but it's spatial and - in some parts poor - architectural character doesn't invite one to stay there for a longer while and it does not operate as an "agora" for the local people and for the day-to-day visitors either.

The competition brief deals with the possible ways of reinterpreting urban and urbanized qualities and investigates

2 European 10 competition brief for the Ajka site

4. kép/pict.: Ajka település egykori központja a Torna patak felől / The centre of the former Ajka village seen from the direction of the creek

5. kép/pict.: A tervezési terület / The project area

6-7. kép/pict.: A városközpont meglévő közterületei / Existing public spaces of the city centre

tartható város és az új városi terek” kapcsolatait vizsgálja. „Lehetnek-e 21. század városai egyszerre ökológikusak és városiasan sűrűek?” – teszi fel a kérdést az European honlapján Didier Rebois az European Nemzetközi szervezetének főtíkára a pályázati beharangozójában.³

„Városiasság a város és funkciói érzékelésének egységes módjaként is értelmezhető. A városi tér egy olyan tér, amely arra ösztönzi az embereket, hogy vegyék azt közösen használatba. De mégis, hol kezdődik és végződik ez a bizonyos városi tér? Lehet egy lakóterület környezete, vagyis a közeli közhasználatú terek részei ennek a városi térrendszernek? Része a városi térnek minden, ami közhasználatú: a bevásárlóközpontok, a vasútállomások és a repülőterek? A városiasság kérdéskörével

foglalkozó tervek, amelyek felvetették a városi tér fogalmának megkérdőjelezését, azt sejtetik, hogy ezt a kérdéskört igazán csak a fenntarthatóság kontextusában szabad értelmezni, vagyis olyan térbeli transzformációk körében, amelyek figyelembe veszik a környezet adottságait, és azt fenntartható módon integrálják a változtatási folyamatba”.⁴

A városias sűrűség látszólag ellentmond a fenntarthatóság ökológikus szemléletének, ugyanakkor a fenntarthatóságot előtérbe helyező fejlesztési döntéseknek a városi tér egy olyan minőségéhez kell vezetniük, ami a városban élők életkörülményeinek javulását eredményezi a funkciók gazdagítása által. ©

³ www.european-europe.com

⁴ Sustainable city and new public spaces, The European 9 results catalogue, Edition European, July 2008

the relation of „the sustainable city and the new urban spaces”. „Can the city be both ecological and intense?” asks Didier Rebois the General Secretary of the European organization in his introduction to the competition.³

“Urbanity can be defined as a common way of experiencing the city and its functions, and also as a conception of urban space that encourages the coming together of people in places they have in common: public space. But where does public space begin and end? Can neighbourhood and proximity spaces be considered as belonging to the public domain? Can we term public space the new collective spaces of common interest, such as shopping centres, stations and airports? Thinking out urbanity-bearing projects that lead to

the question of the status of public space implies placing this question within the context of sustainable urban development that is to say spatial transformation that takes account of the environment and integrates it sustainably into the mutation process.”⁴

Urban intensity seemingly contradicts the ecologic approach of sustainability, while the development decisions taking sustainability into consideration has to lead to such a quality urban space, which ensures the improvement of the living conditions of the locals through the richness of functions. ©

³ www.european-europe.com

⁴ Sustainable city and new public spaces, *The European 9 results catalogue*, Edition European, July 2008